

Neobična stanja materije i materijali budućnosti

Predavanje povodom Nobelove nagrade
za fiziku 2016. godine

Predrag Lazić

Grupa za fiziku kondenzirane tvari i statističku fiziku

Zavod za teorijsku fiziku, Institut Ruđer Bošković, Zagreb

The Nobel Prize in Physics 2016

David J. Thouless, F. Duncan M. Haldane, J. Michael Kosterlitz

Share this:

The Nobel Prize in Physics 2016

© Trinity Hall, Cambridge University. Photo: Kiloran Howard

David J. Thouless

Prize share: 1/2

Photo: Princeton University, Comms. Office, D. Applewhite

F. Duncan M. Haldane

Prize share: 1/4

Ill: N. Elmehed. © Nobel Media 2016

J. Michael Kosterlitz

Prize share: 1/4

The Nobel Prize in Physics 2016 was divided, one half awarded to David J. Thouless, the other half jointly to F. Duncan M. Haldane and J. Michael Kosterlitz *"for theoretical discoveries of topological phase transitions and topological phases of matter"*.

The Nobel Prize in Physics 2016

David J. Thouless, F. Duncan M. Haldane, J. Michael Kosterlitz

Share this:

The Nobel Prize in Physics 2016

© Trinity Hall, Cambridge University. Photo: Kiloran Howard

David J. Thouless

Prize share: 1/2

Photo: Princeton University, Comms. Office, D. Applewhite

F. Duncan M. Haldane

Prize share: 1/4

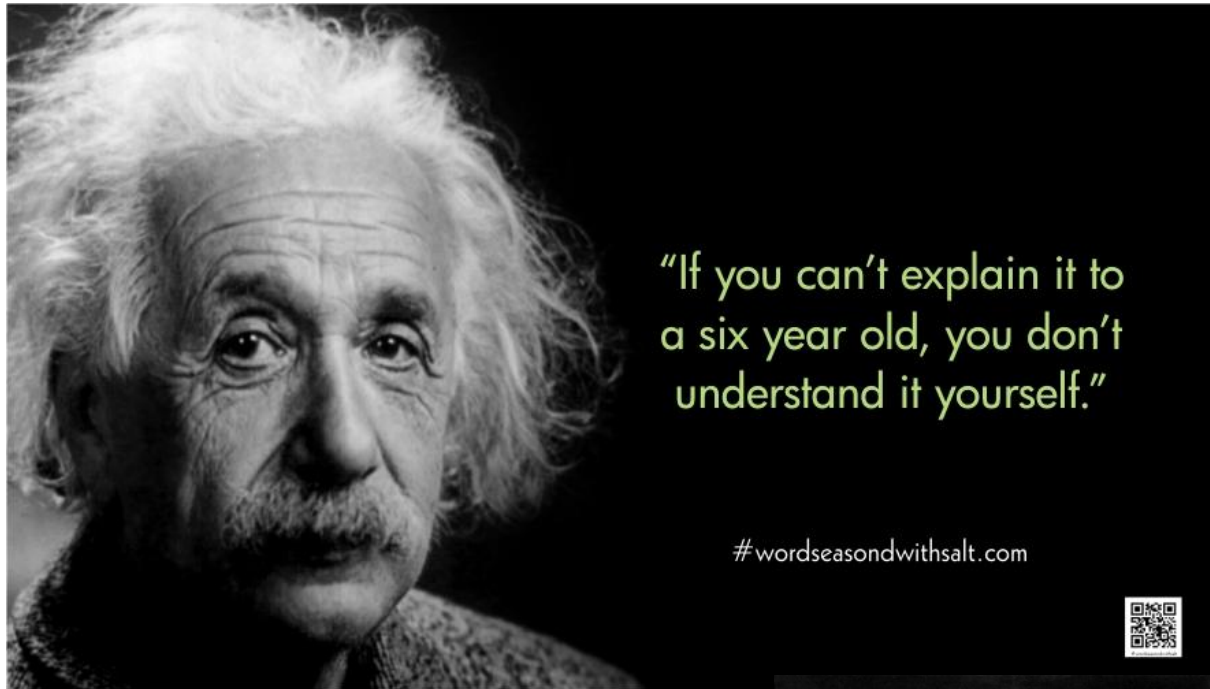
Ill: N. Elmehed. © Nobel Media 2016

J. Michael Kosterlitz

Prize share: 1/4

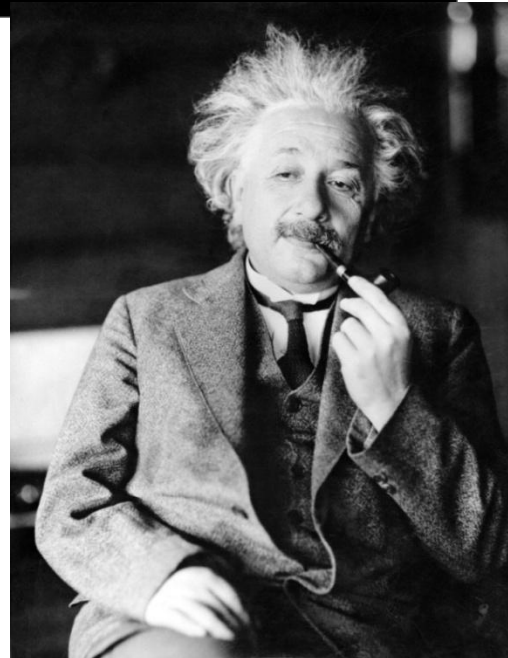
The Nobel Prize in Physics 2016 was divided, one half awarded to David J. Thouless, the other half jointly to F. Duncan M. Haldane and J. Michael Kosterlitz *"for theoretical discoveries of topological phase transitions and topological phases of matter"*.

Nagrada za: teorijska otkrića topoloških faznih prijelaza i topološke faze materije.

"If you can't explain it to
a six year old, you don't
understand it yourself."

#wordseasondwithsalt.com

*"If you can't explain it simply,
you don't understand it well enough."*

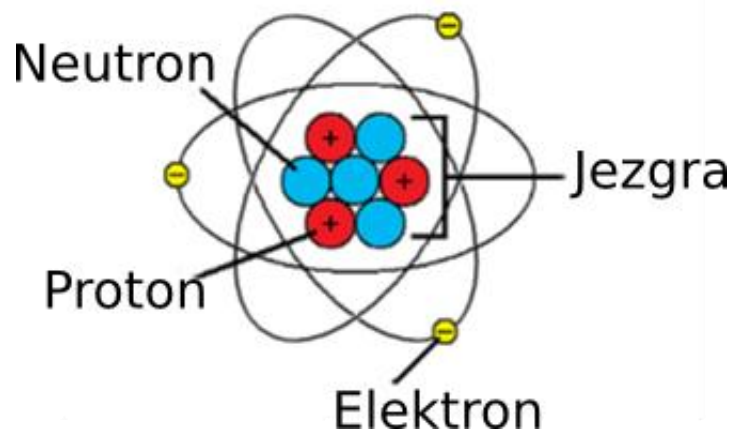
Albert Einstein

OK – objašnjenje otkrića

Potrebni sastojci:

OK – objašnjenje otkrića

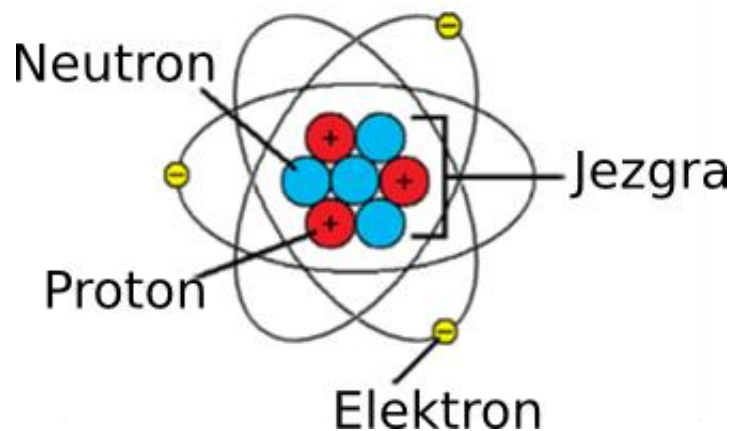
Potrebni sastojci:

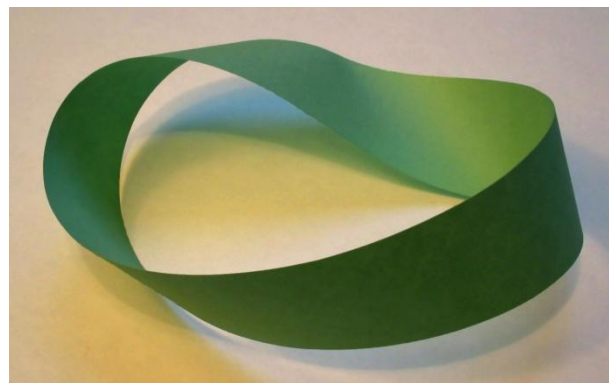
KVANTNA FIZIKA

OK – objašnjenje otkrića

Potrebni sastojci:

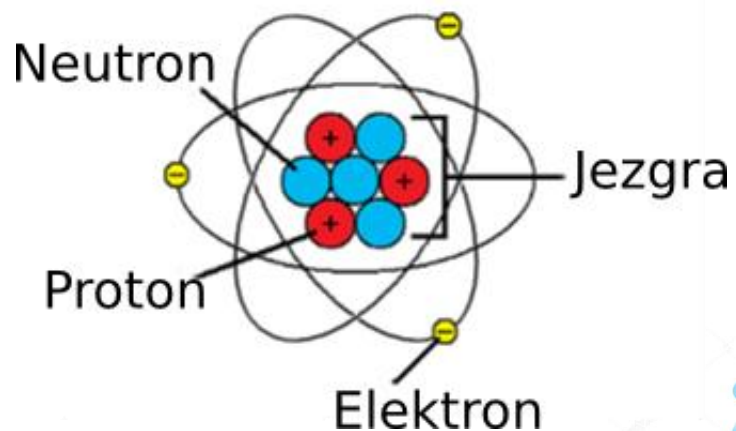
KVANTNA FIZIKA

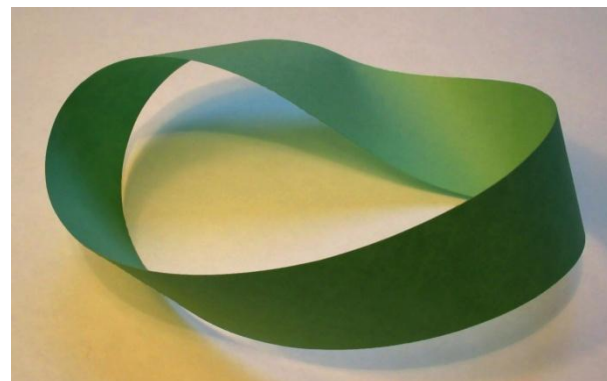
TOPOLOGIJA

OK – objašnjenje otkrića

Potrebni sastojci:

KVANTNA FIZIKA

TOPOLOGIJA

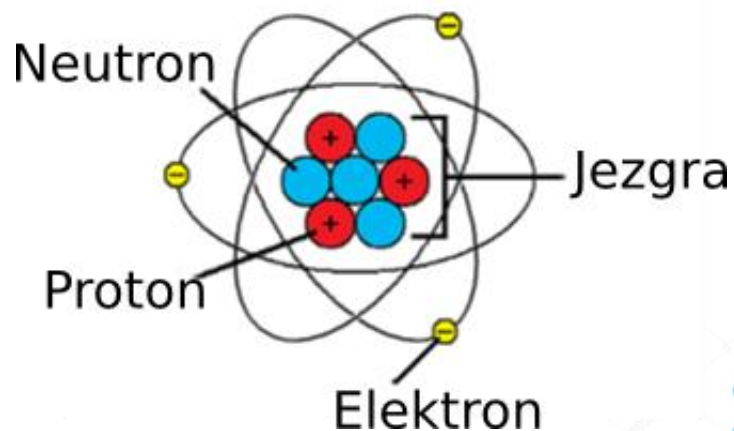

FAZNI PRIJELAZI

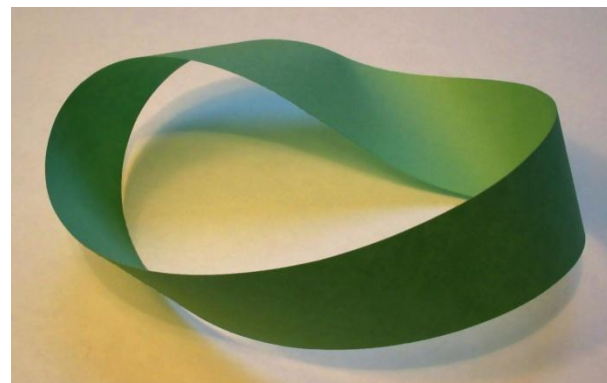

OK – objašnjenje otkrića

Potrebni sastojci:

KVANTNA FIZIKA

TOPOLOGIJA

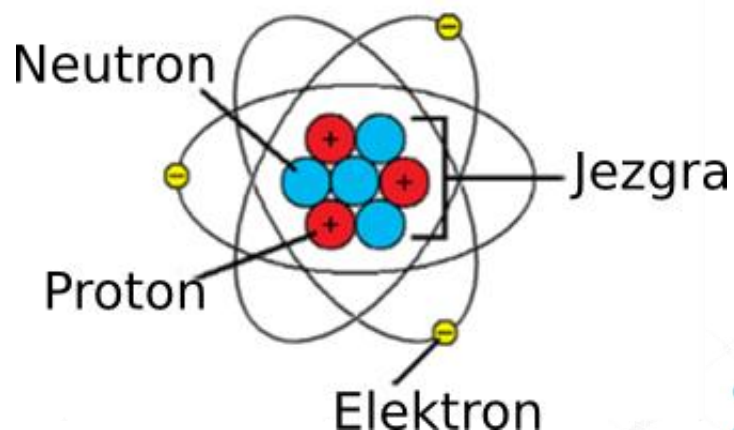
FAZNI PRIJELAZI

NISKE TEMPERATURE

OK – objašnjenje otkrića

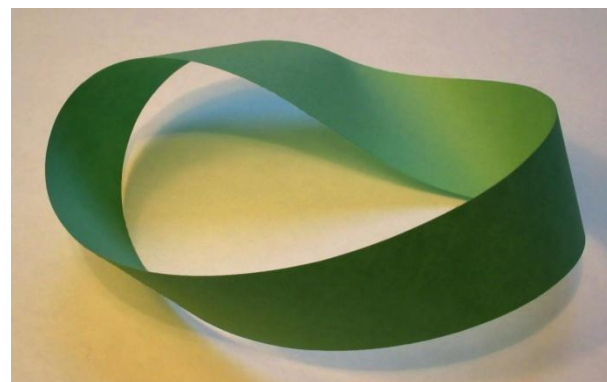
Potrebni sastojci:

KVANTNA FIZIKA

NISKE TEMPERATURE

TOPOLOGIJA

FAZNI PRIJELAZI

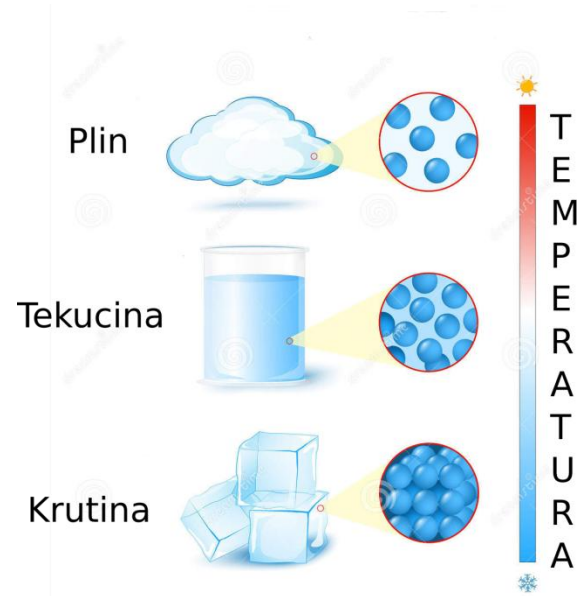

SVIJET U MANJE OD 3 DIMENZIJE

KRENIMO OD NAJPOZNATIJE

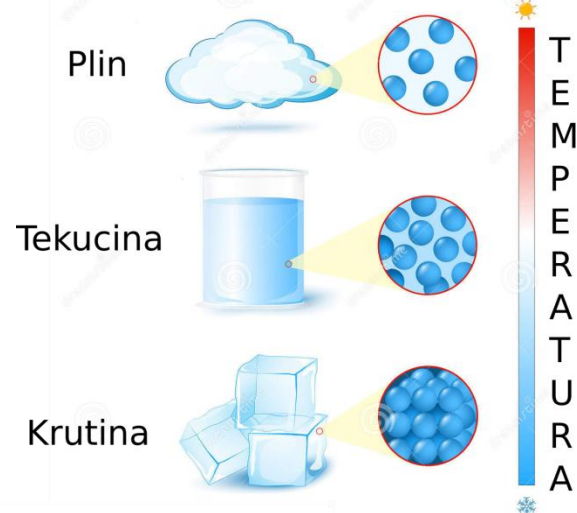
KRENIMO OD NAJPOZNATIJE

Stanja materije

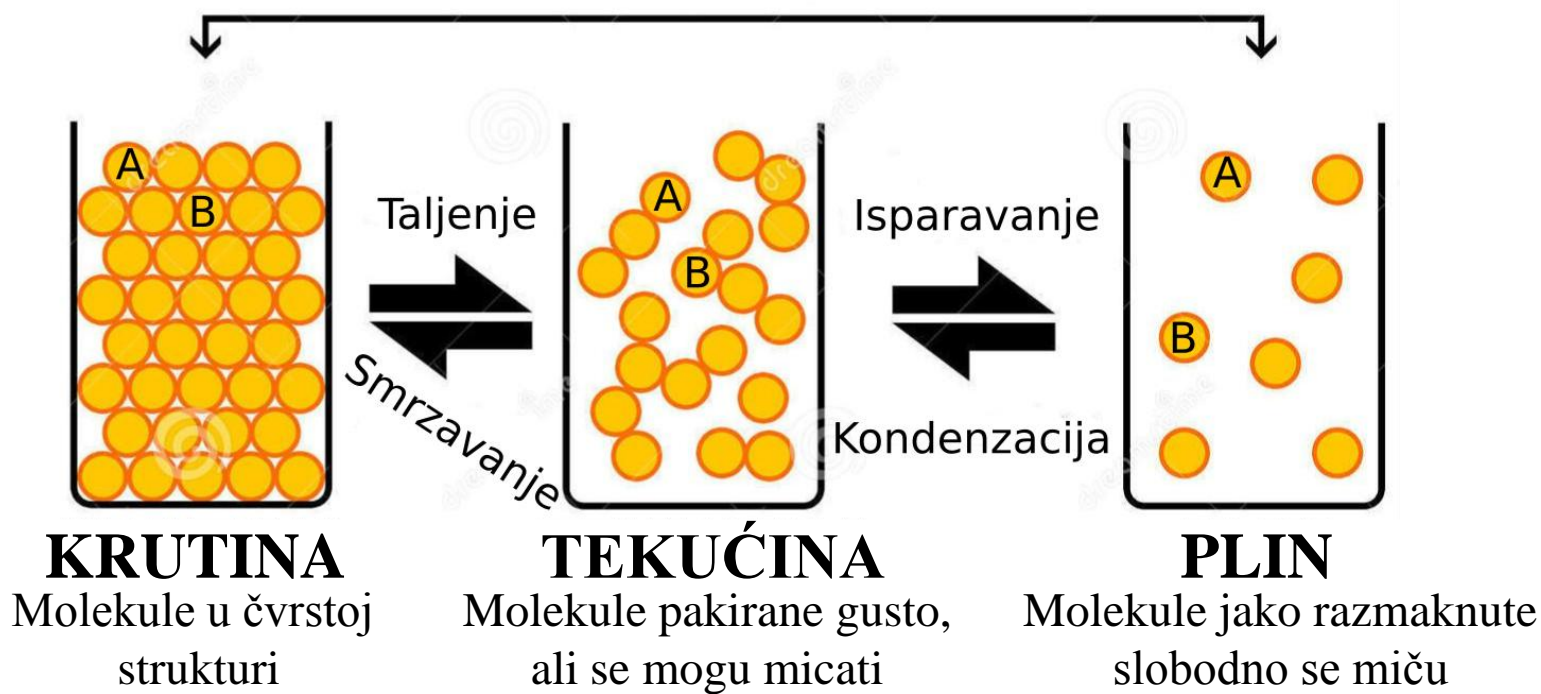

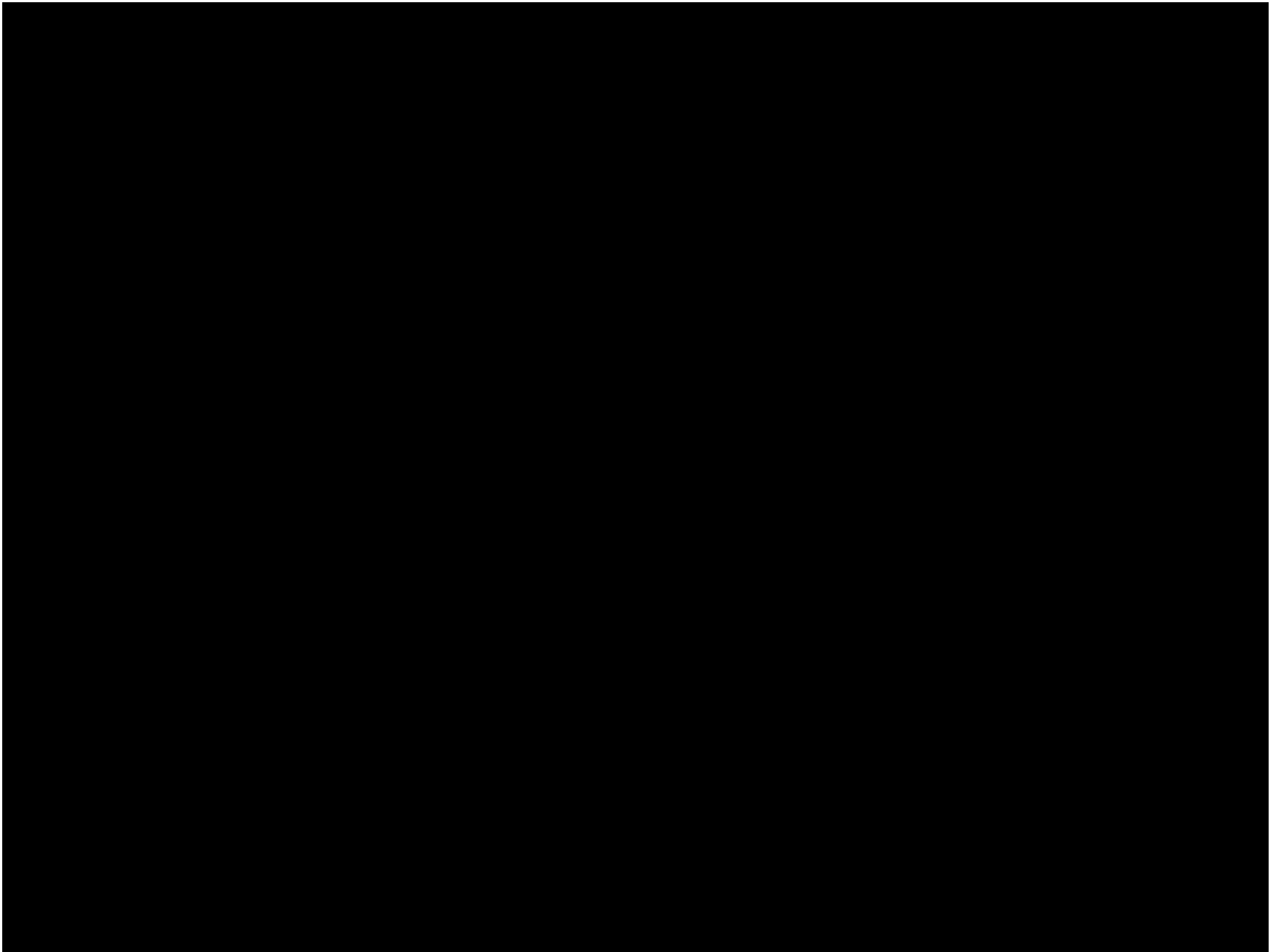
KRENIMO OD NAJPOZNATIJEG

Stanja materije

Sublimacija

ZAŠTO MANJE OD 3 DIMENZIJE i ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

ZAŠTO MANJE OD 3 DIMENZIJE i ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

Stvari u 2D postaju čudne, u 1D još čudnije

ZAŠTO MANJE OD 3 DIMENZIJE i ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

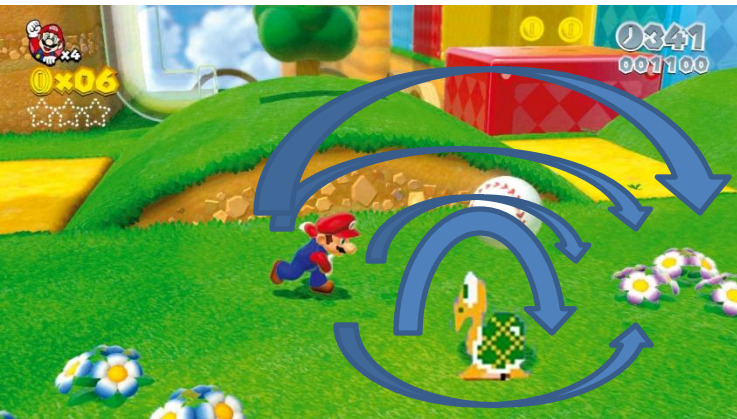
Stvari u 2D postaju čudne, u 1D još čudnije

Razlog – smanjenje faznog prostora

ZAŠTO MANJE OD 3 DIMENZIJE i ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

Stvari u 2D postaju čudne, u 1D još čudnije

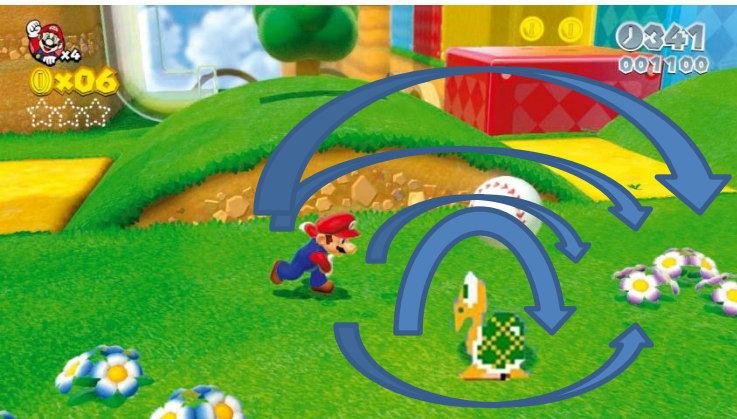
Razlog – smanjenje faznog prostora

ZAŠTO MANJE OD 3 DIMENZIJE I ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

Stvari u 2D postaju čudne, u 1D još čudnije

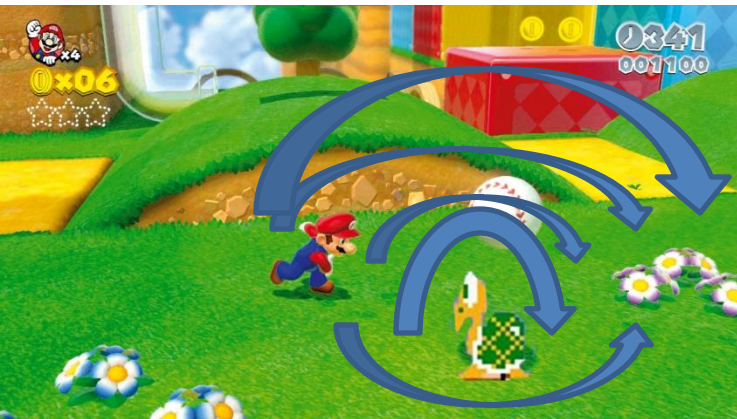
Razlog – smanjenje faznog prostora

ZAŠTO MANJE OD 3 DIMENZIJE I ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

Stvari u 2D postaju čudne, u 1D još čudnije

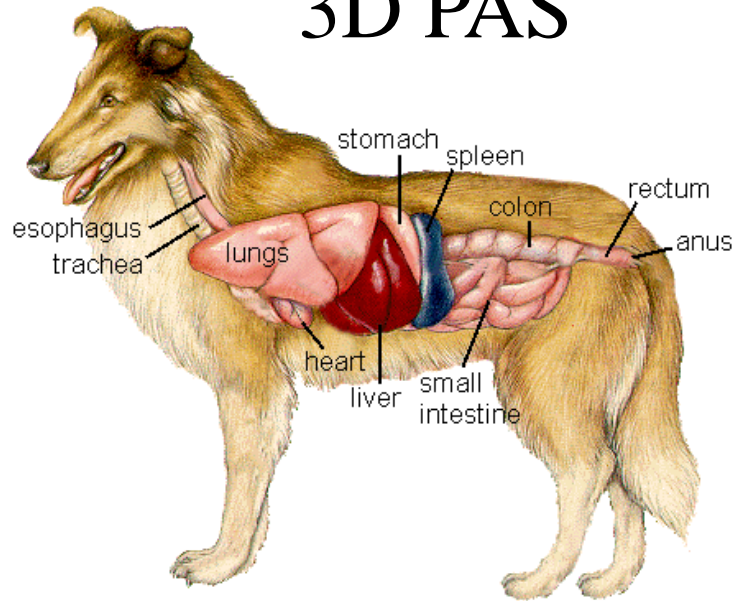
Razlog – smanjenje faznog prostora

**TAKOĐER U 2D I GEOMETRIJSKA SVOJSTVA SU BITNO DRUKČIJA
(TOPOLOGIJA)**

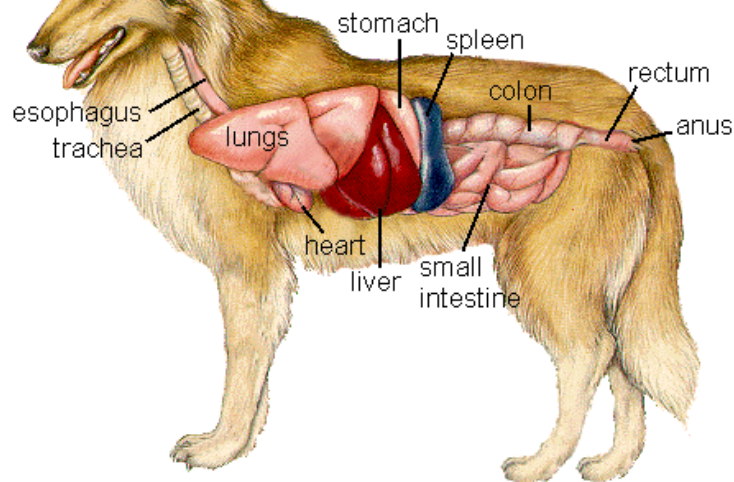
**TAKOĐER U 2D I GEOMETRIJSKA SVOJSTVA SU BITNO DRUKČIJA
(TOPOLOGIJA)**

3D PAS

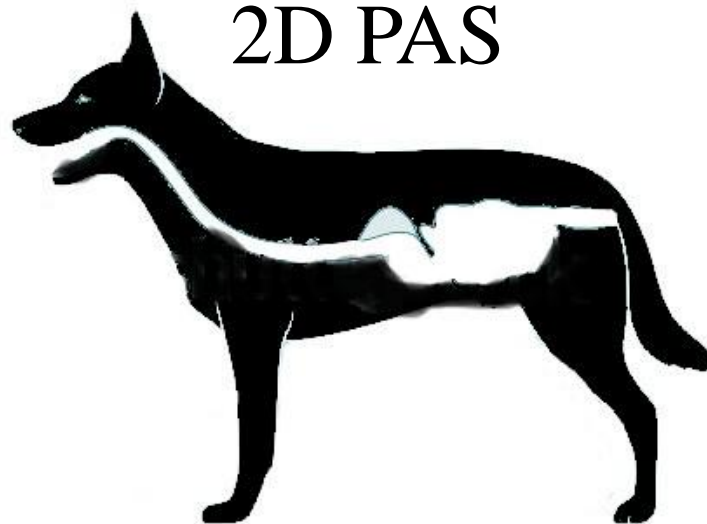

TAKOĐER U 2D I GEOMETRIJSKA SVOJSTVA SU BITNO DRUKČIJA (TOPOLOGIJA)

3D PAS

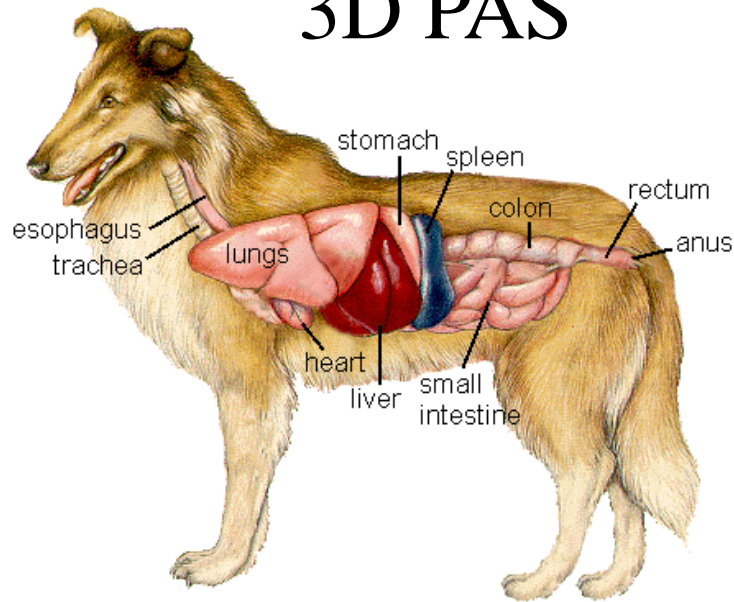

2D PAS

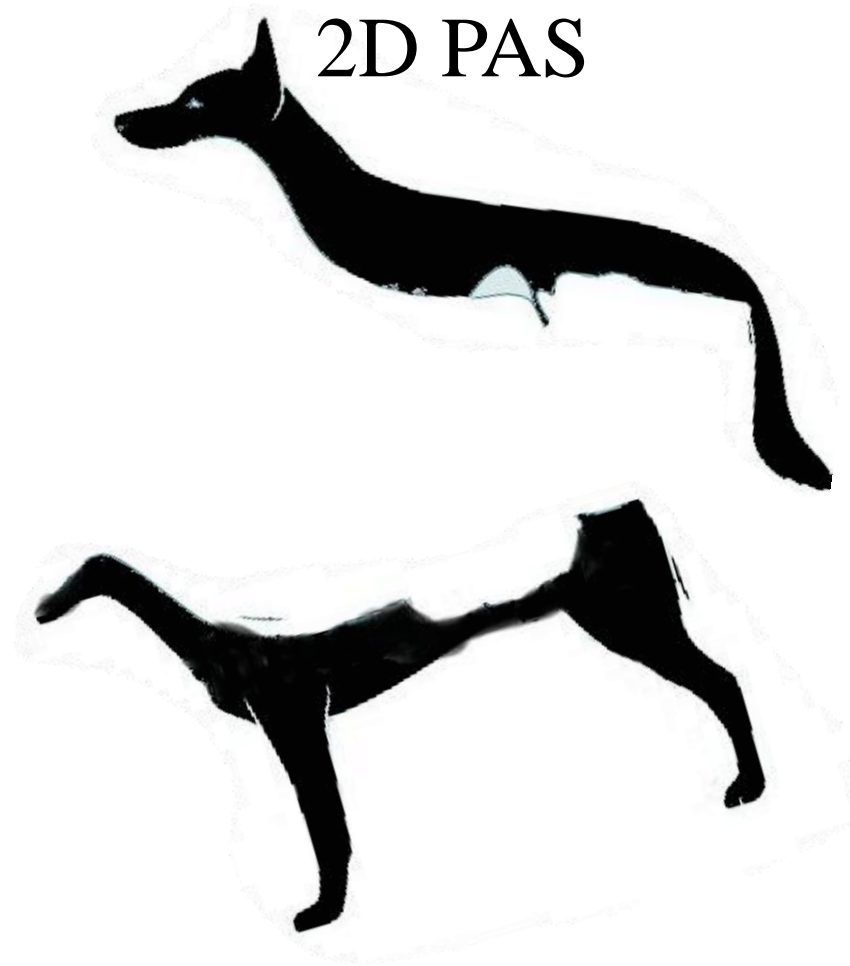

TAKOĐER U 2D I GEOMETRIJSKA SVOJSTVA SU BITNO DRUKČIJA (TOPOLOGIJA)

3D PAS

2D PAS

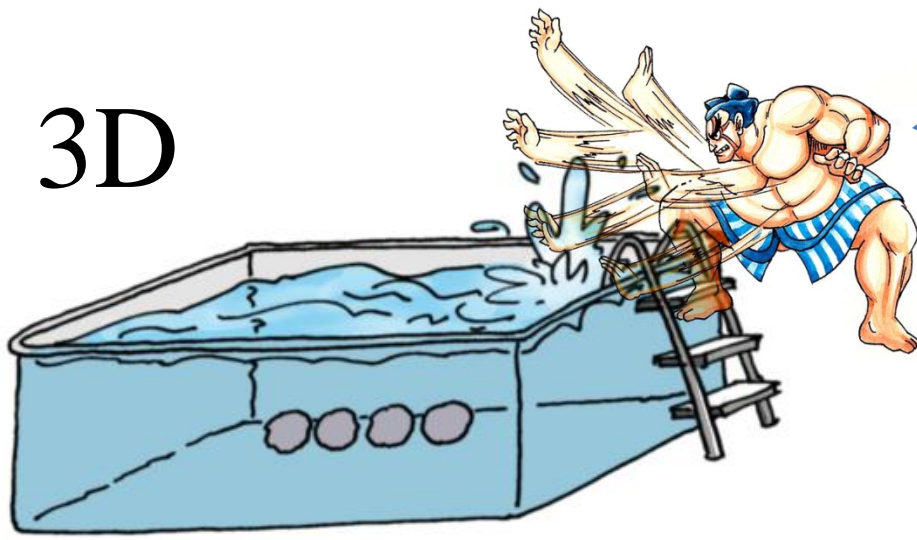

KAKVE OVO VEZE IMA S NOBELOVOM NAGRADOM?

KAKVE OVO VEZE IMA S NOBELOVOM NAGRADOM?

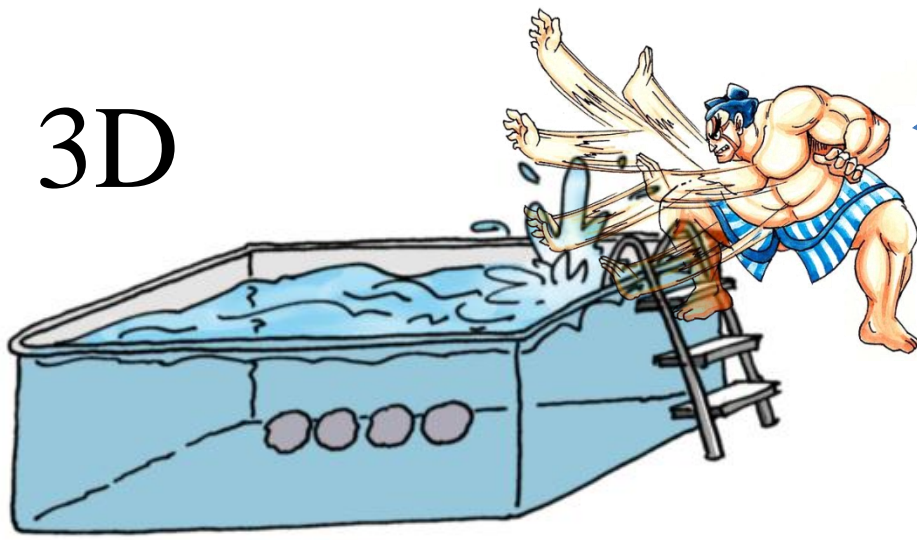
Jako dugo se vjerovalo da u 2D (pogotovo 1D) ne može postojati fazni prijelaz
Iz jednostavnog razloga što ne može postojati uređena faza – osim na temperaturi
apsolutne nule!

3D

← Temperatura

3D

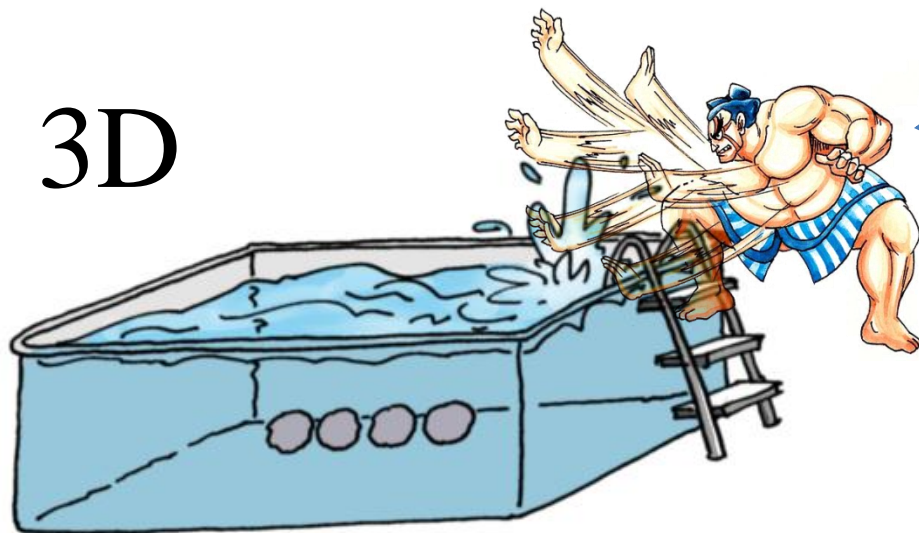

← Temperatura

2D

3D

Temperatura

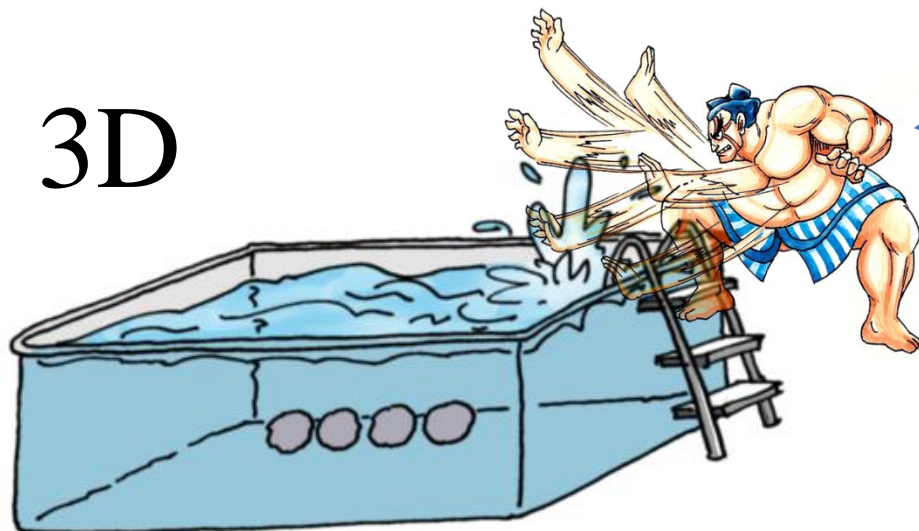
2D

1D

3D

Temperatura

2D

1D

Fazni prijelaz u 2D pronašli su

KOSTERLITZ (neznanje) i **THOULESS** (znatiželja) (ranih 1970 tih)

Pronašli su novi tip uređenja u 2D! Vrtlozi (Vortex)

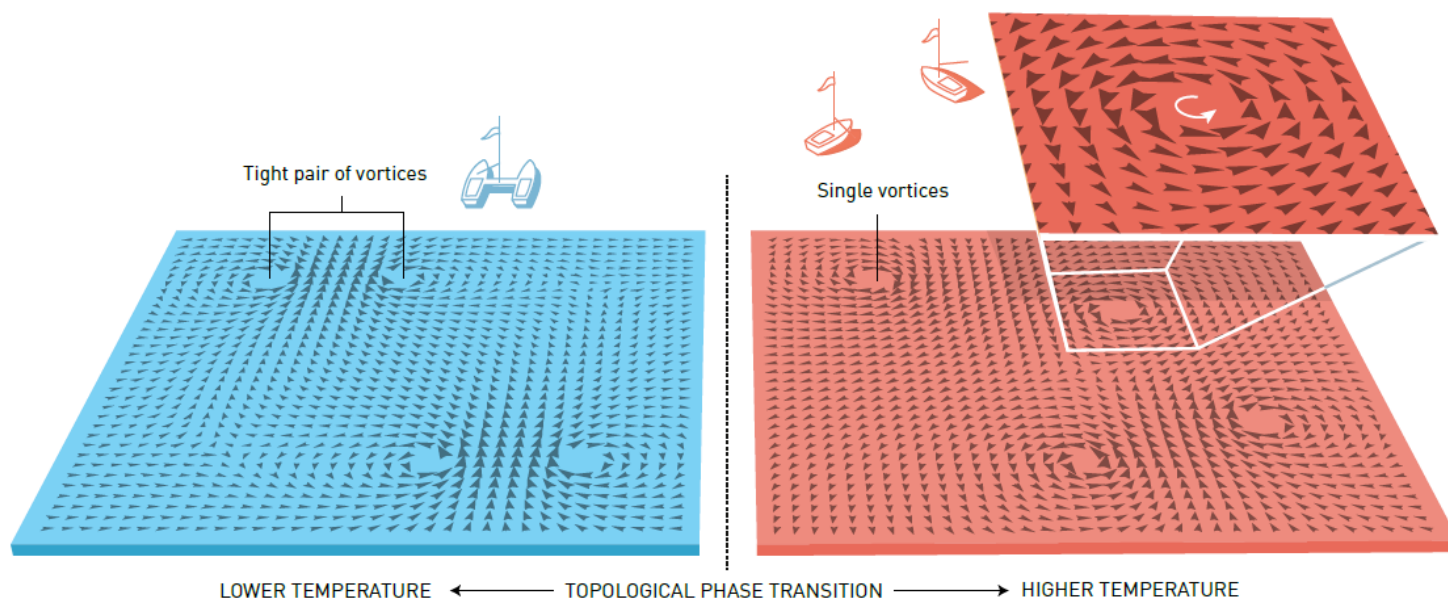

Illustration: ©Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

Fazni prijelaz u 2D pronašli su **KOSTERLITZ** (neznanje) i **THOULESS** (znatiželja) (ranih 1970 tih)

Pronašli su novi tip uređenja u 2D! **Vrtlozi (Vortex)** Vadim Berezinskii

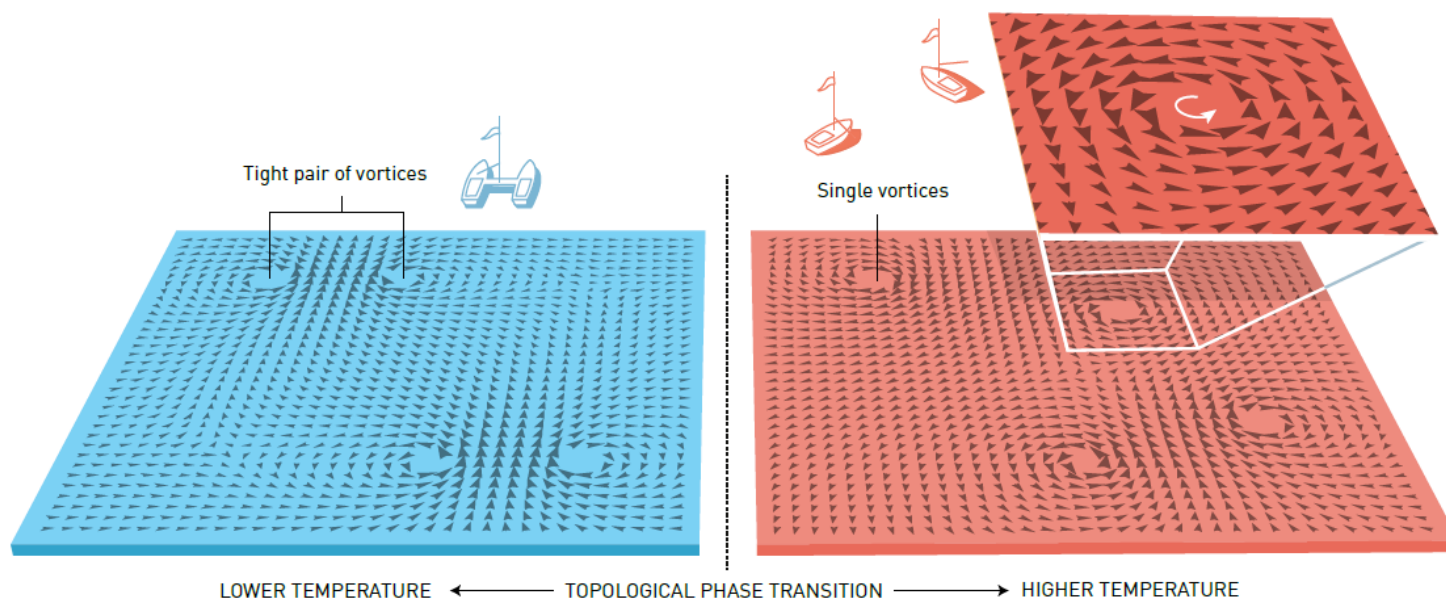

Illustration: ©Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

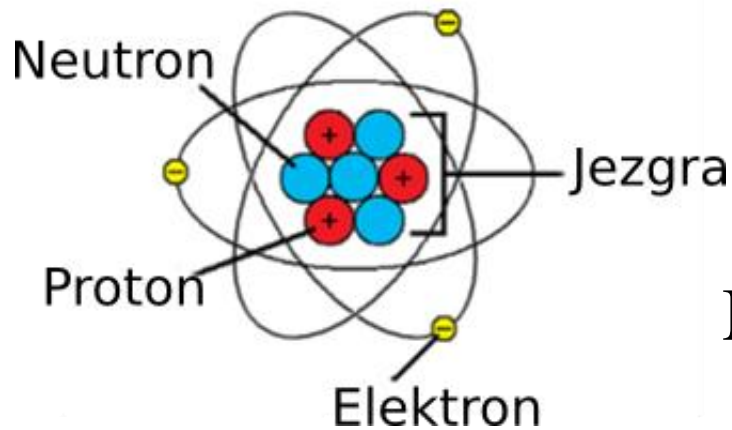
Fazni prijelaz u 2D pronašli su
KOSTERLITZ (neznanje) i **THOULESS** (znatiželja) (ranih 1970 tih)

ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

ZAŠTO NISKE TEMPERATURE?

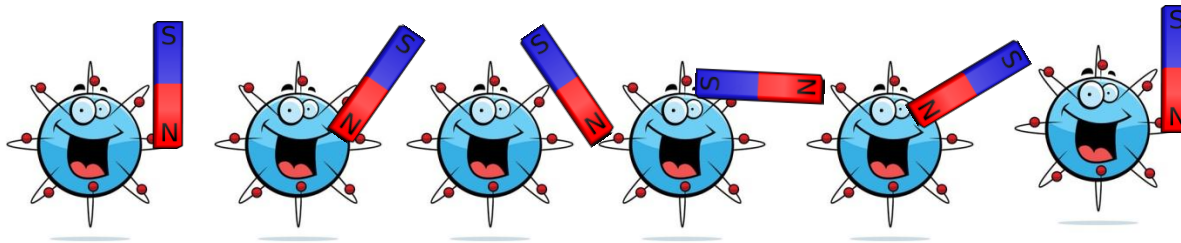
ZATO JER NAS ZANIMAJU I UREĐENJA ELEKTRONA, A NE SAMO MOLEKULA.

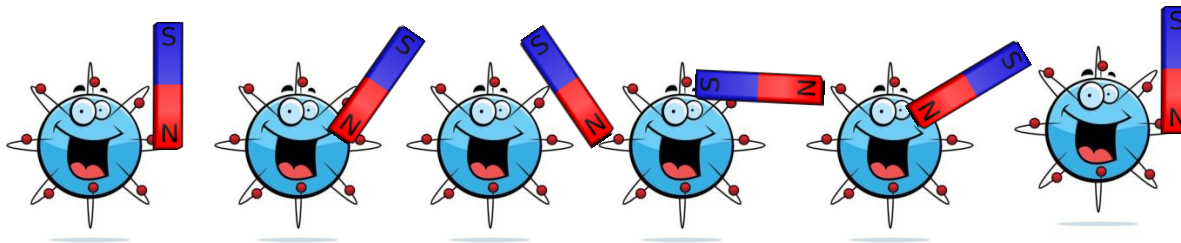
$$M_{\text{proton}}/M_{\text{elektron}} = 1836$$

Haldane je proučavao 1D lanac magnetičnih atoma (1982.)

Haldane je proučavao 1D lanac magnetičnih atoma (1982.)

Haldane je proučavao 1D lanac magnetičnih atoma (1982.)

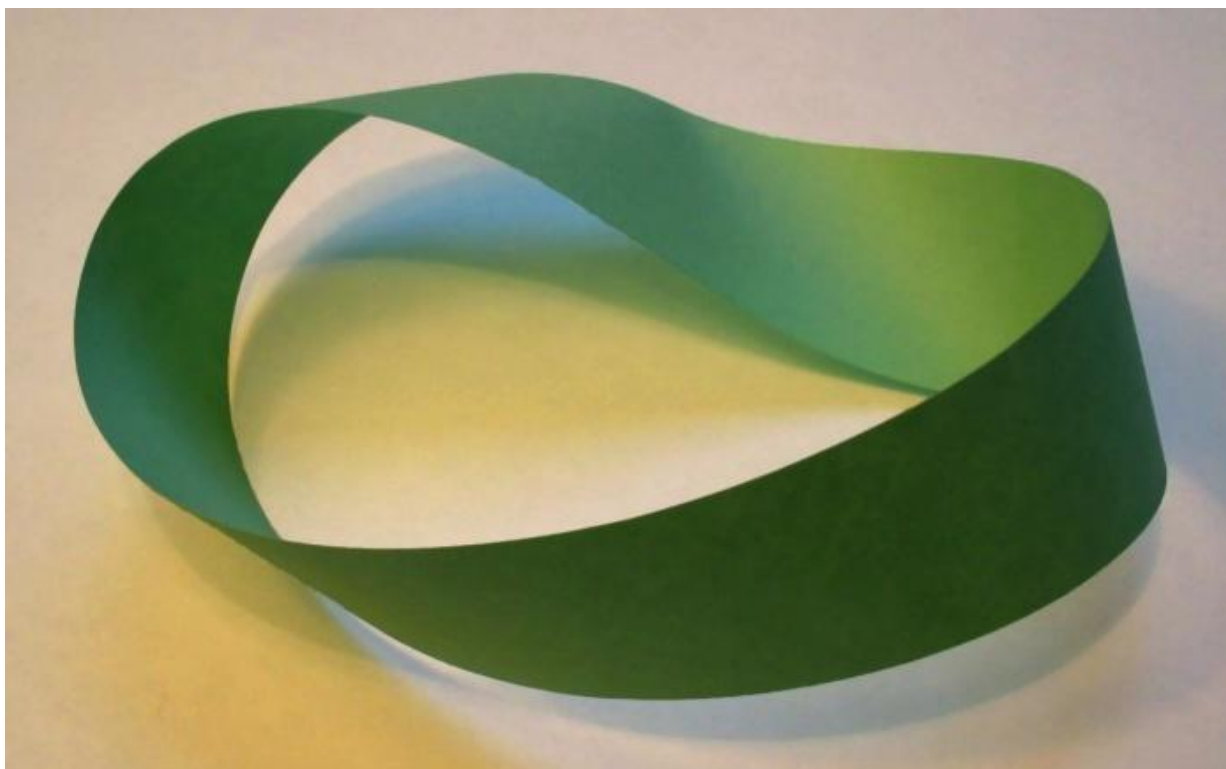
I došao do zaključka da topologija igra važnu ulogu u određivanju stanja lanca. **Ne može se zaključiti u kakvom je stanju lanac gledajući samo njegov malen dio.**

Ne može se zaključiti u kakvom je stanju lanac gledajući samo njegov malen dio.

?

Ne može se zaključiti u kakvom je stanju lanac gledajući samo njegov malen dio.

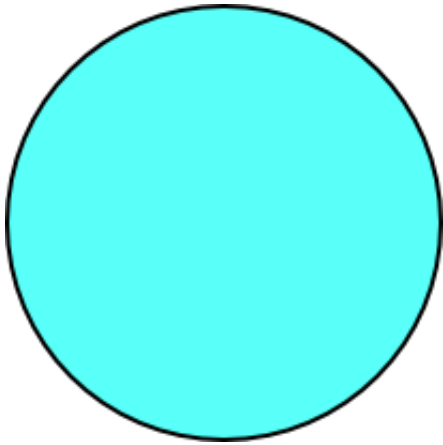
?

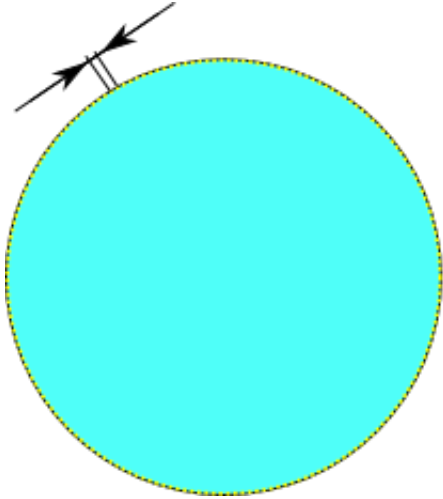
TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

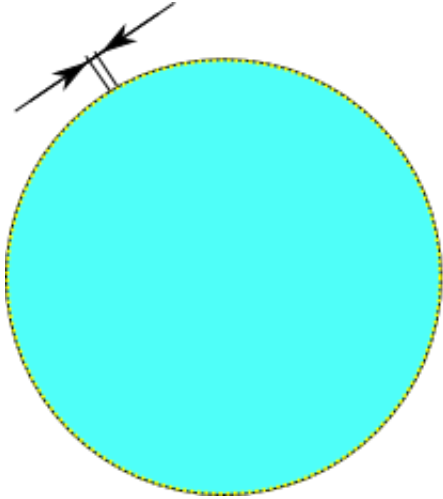
TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

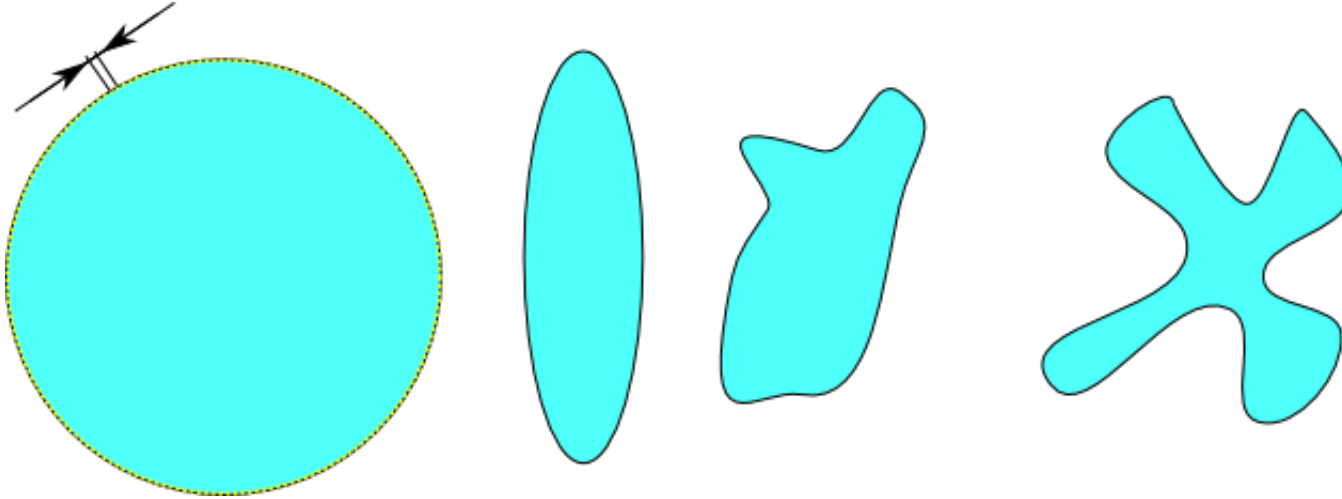

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

$$\sum_{\text{po } \_ \text{krivulji}} \text{zakrivljen } \text{ost} = 2\pi$$

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

$$\sum_{po \text{ -- } krivulji} \text{zakrivljen } ost = 2\pi$$

Gauss–Bonnet teorem

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

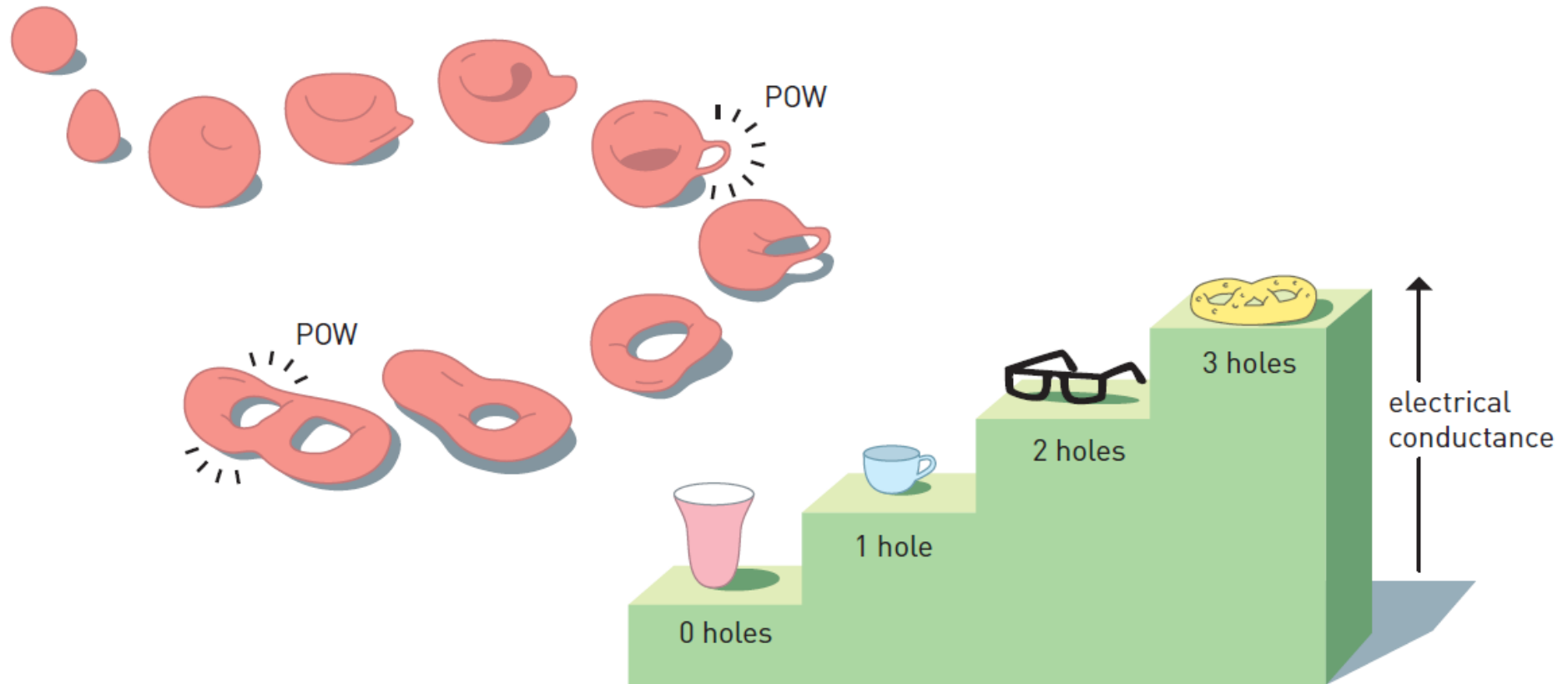
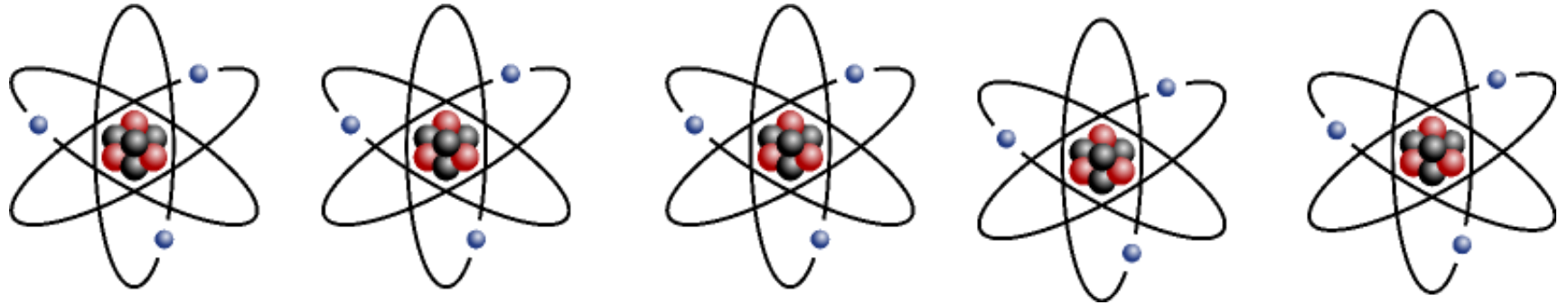

Illustration: ©Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

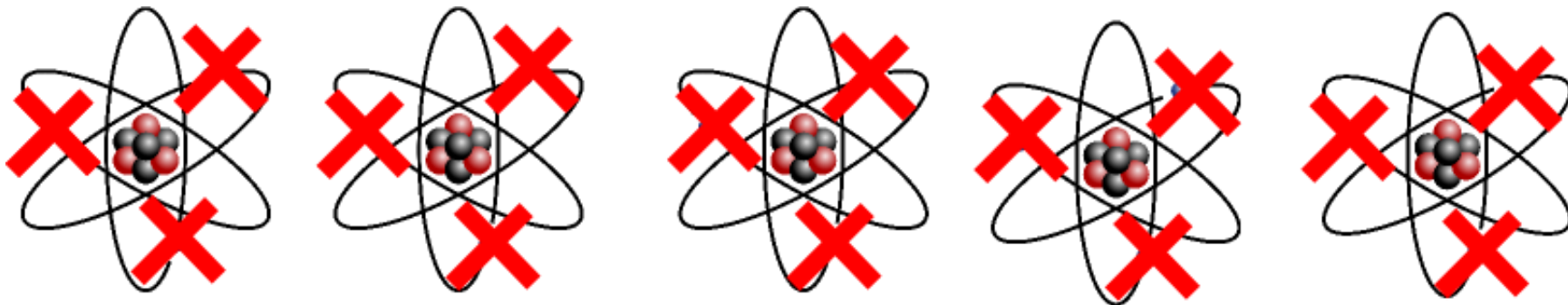

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

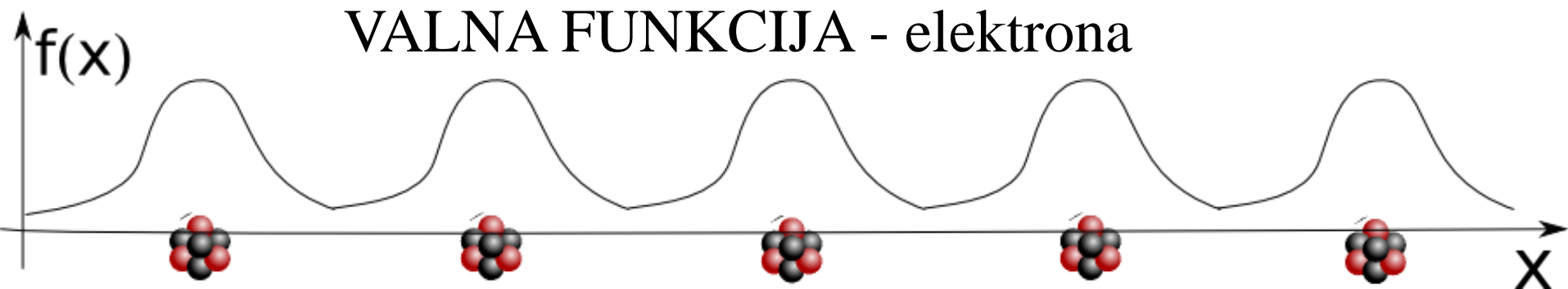

MORAMO NAPUSTITI ZORNU, ALI KRIVU SLIKU ELEKTRONA

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

MORAMO NAPUSTITI ZORNU, ALI KRIVU SLIKU ELEKTRONA

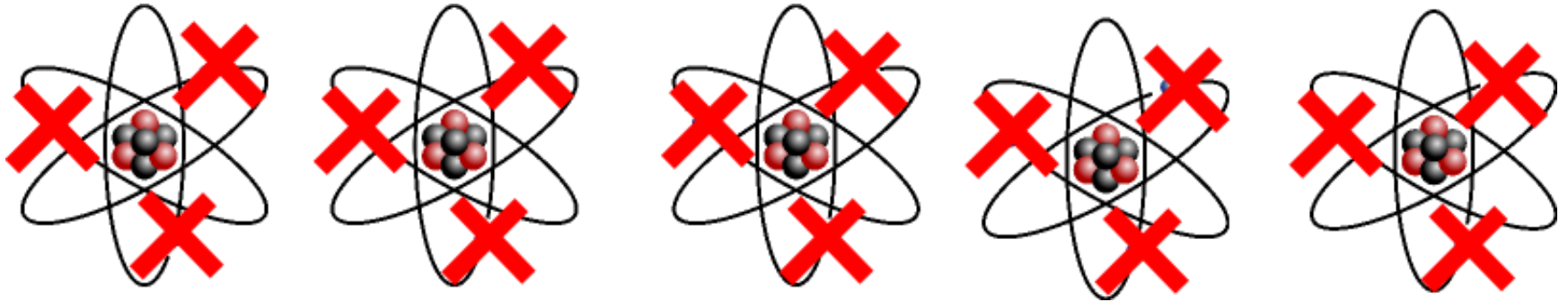

“Vjerojatnost nalaženja elektrona u nekoj točki”

$$\sum_{\text{po\_krivulji}} \text{"zakrivljenost"} = N$$

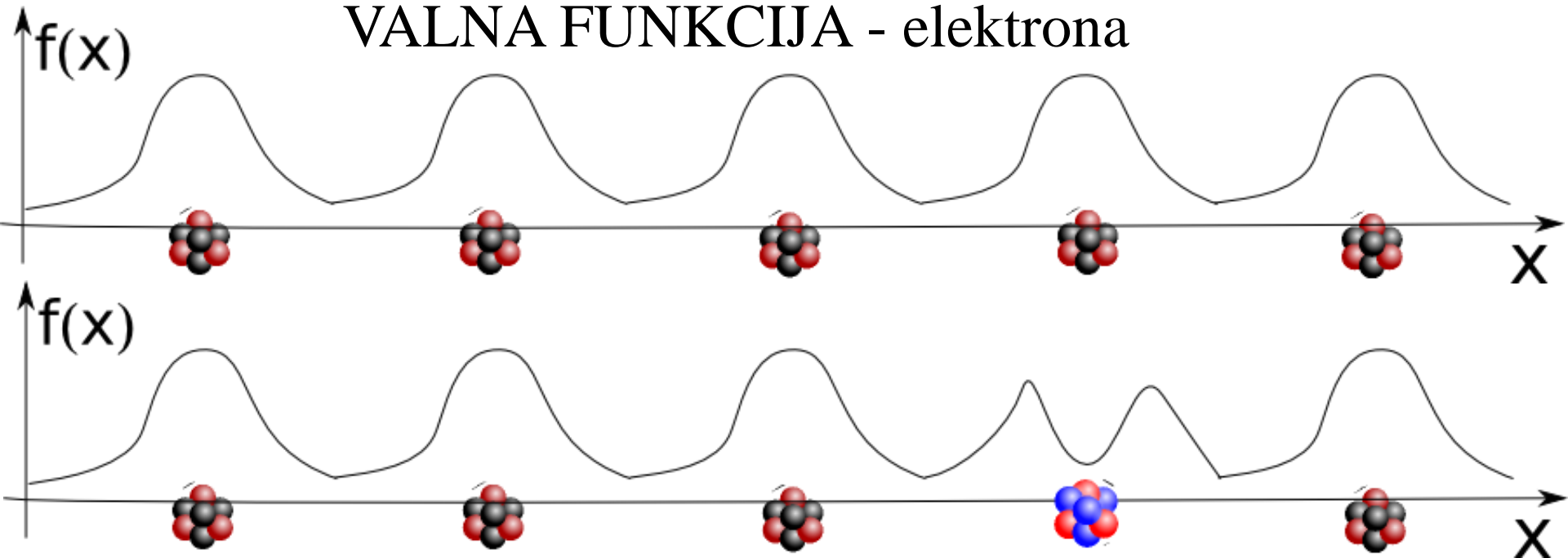

TOPOLOGIJA I KVANTNA FIZIKA

MORAMO NAPUSTITI ZORNU, ALI KRIVU SLIKU ELEKTRONA

VALNA FUNKCIJA - elektrona

A PRAKTIČNA PRIMJENA?!

A PRAKTIČNA PRIMJENA?!

Haldane: *It's very difficult to know whether something is **useful** or not, but one can know that it's **exciting**.*

Quantum mechanics is so bizarre!

A PRAKTIČNA PRIMJENA?!

Haldane: *It's very difficult to know whether something is **useful** or not, but one can know that it's **exciting**.*

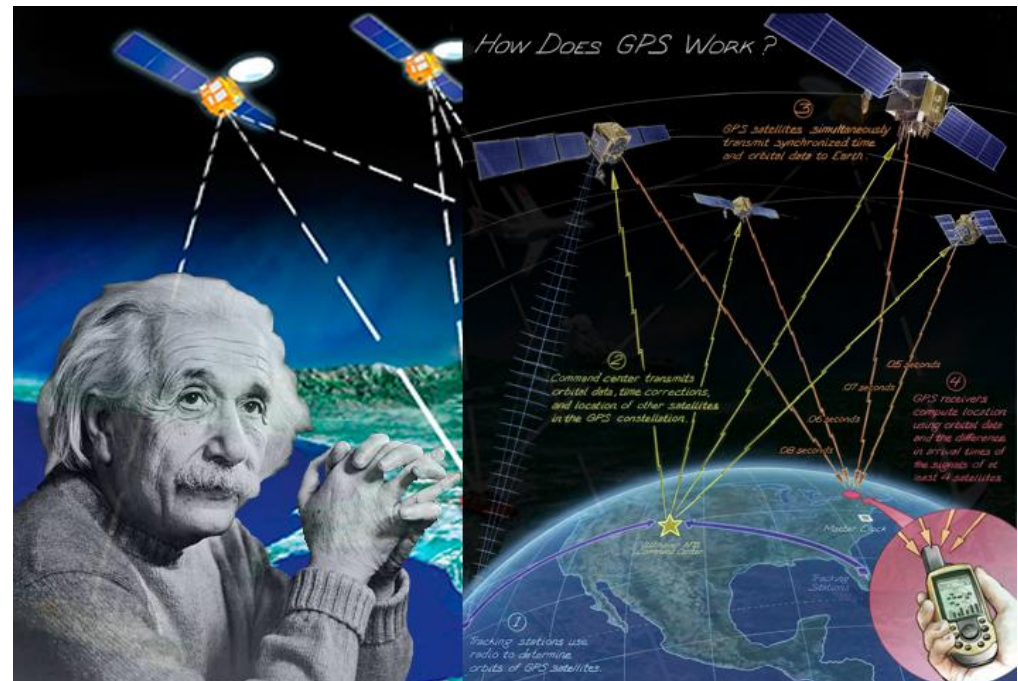
Quantum mechanics is so bizarre!

Einstein

Otkriće: 1905. (spec. Teorija relativnosti)

Nobelova nagrada 1921.

(za drugo otkriće! - fotoefekt)

A PRAKTIČNA PRIMJENA?!

Haldane: *It's very difficult to know whether something is **useful** or not, but one can know that it's **exciting**.*

Quantum mechanics is so bizarre!

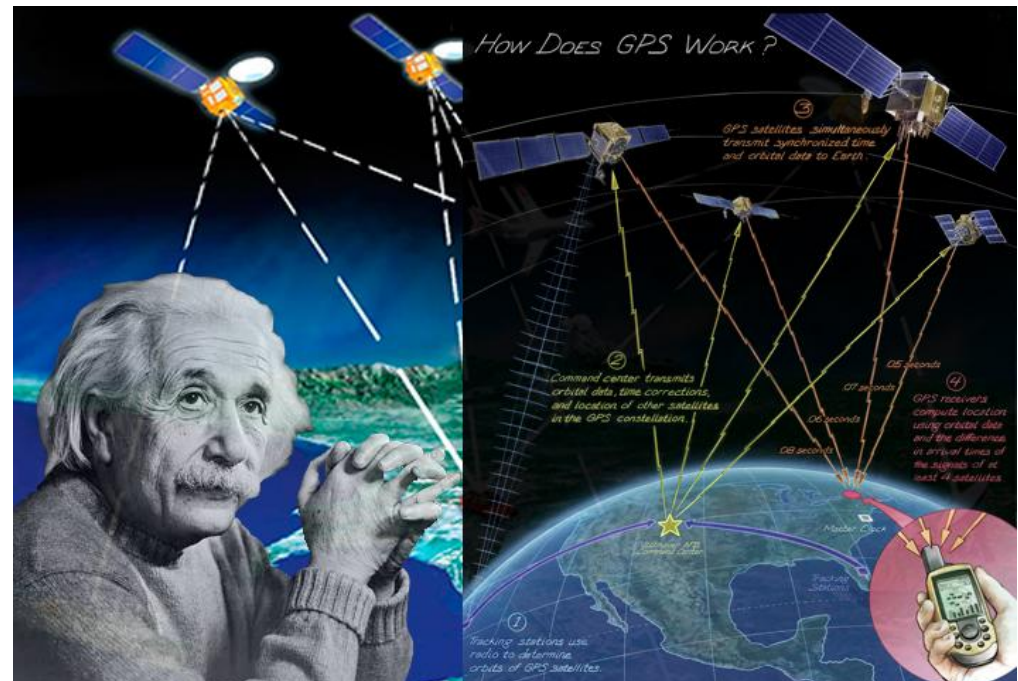
Einstein

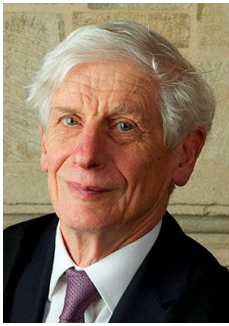
Otkriće: 1905. (spec. Teorija relativnosti)

Nobelova nagrada 1921.

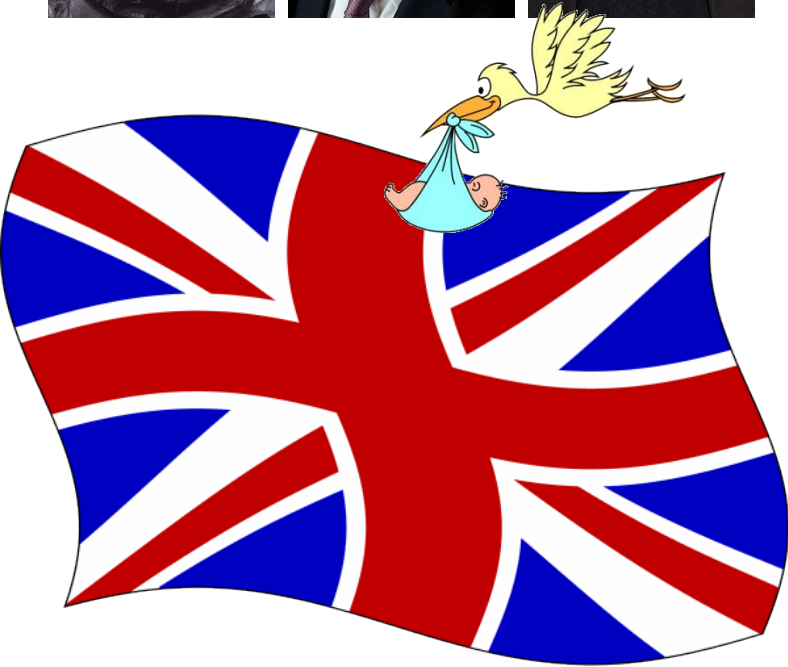
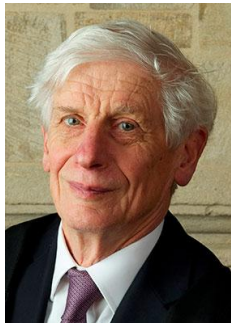
(za drugo otkriće! - fotoefekt)

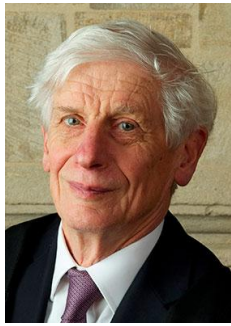
GPS – 1990/1991.

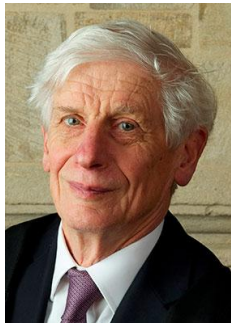

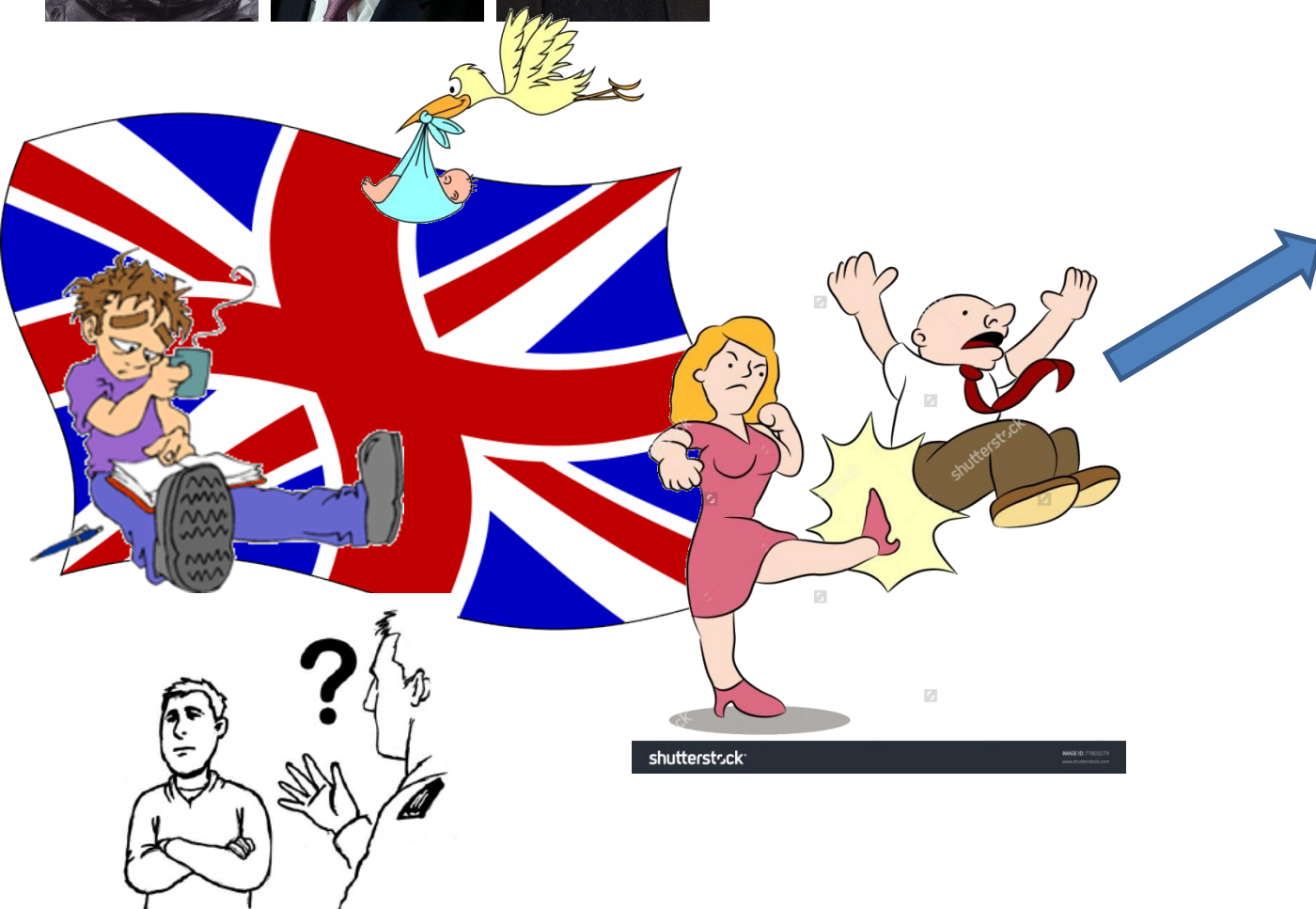

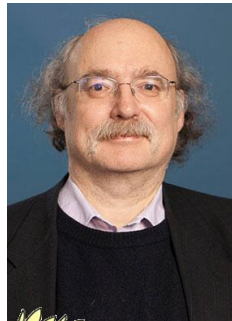

A za što je to korisno?!

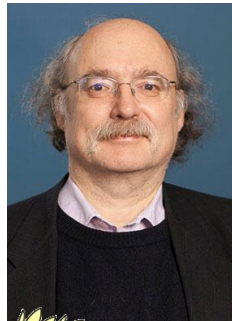

A za što je to korisno?!

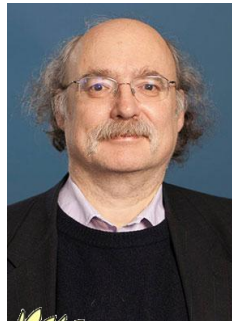

A za što je to korisno?!

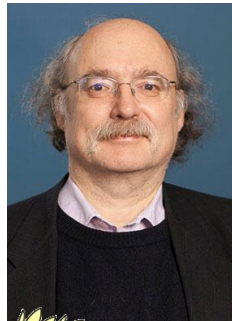

A za što je to korisno?!

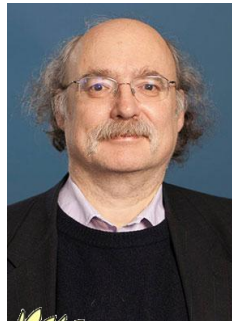

A za što je to korisno?!

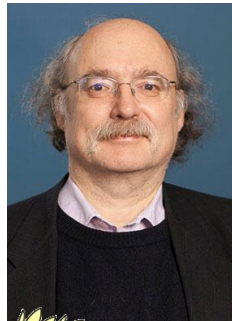

A za što je to korisno?!

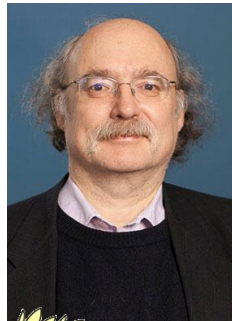
A za što je to korisno?!

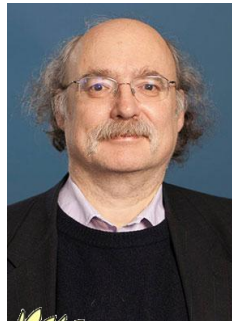

A za što je to korisno?!

A za što je to korisno?!

Atif Mian ✓
@AtifRMian

Six Americans won the Nobel prize this year in various sciences. ALL of them immigrants.

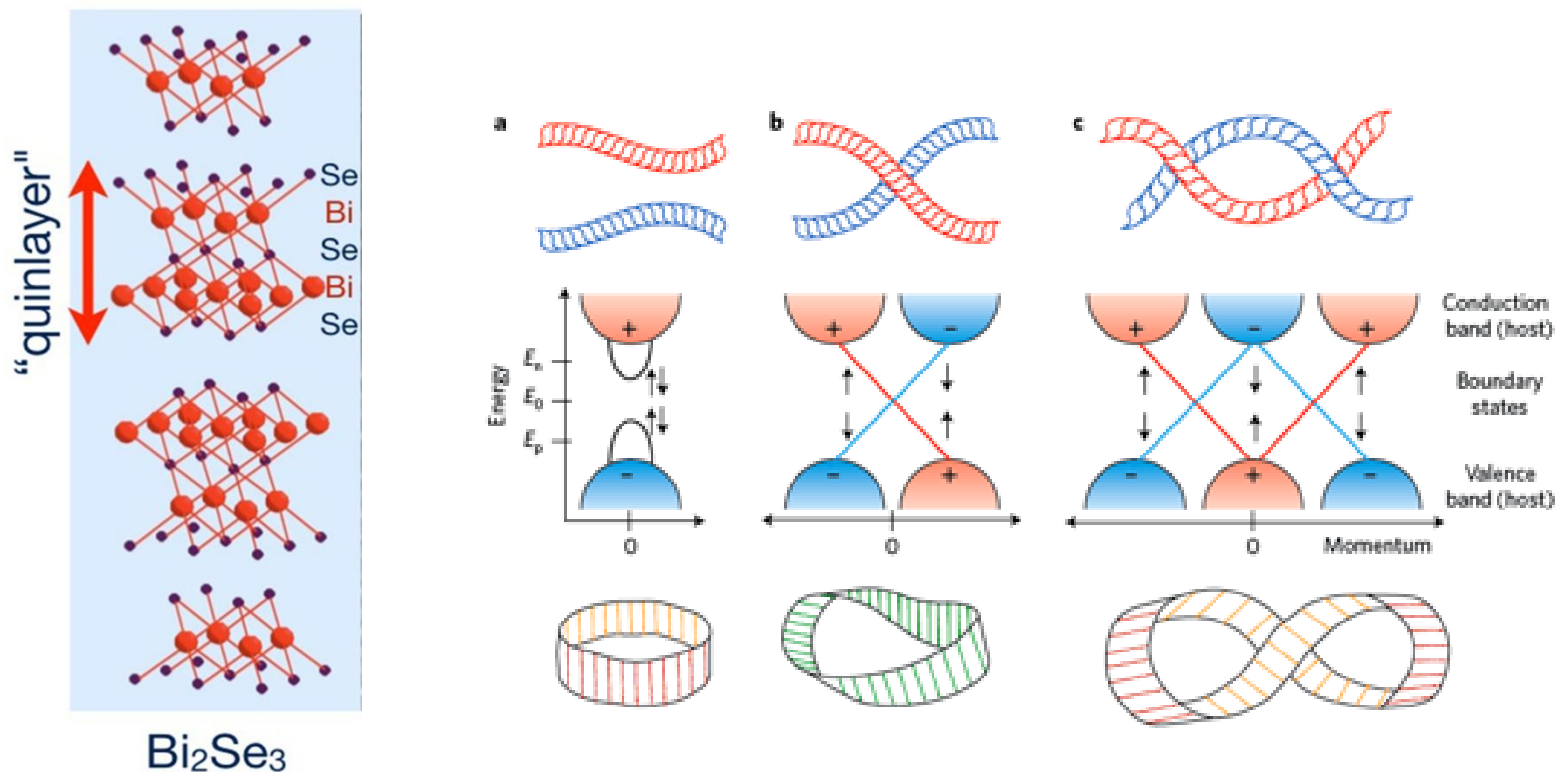
10/10/16, 6:34 AM

A za što je to korisno?!

Primjena otkrića postoji već danas – **kvantni Hall efekt** se koristi kao najtočniji mogući standard za mjerenje otpora.

U međuvremenu pokrenut je razvoj mnogih područja u fizici kondenzirane materije. Od kojih je možda najintenzivnije istraživane topoloških izolatora (TI).

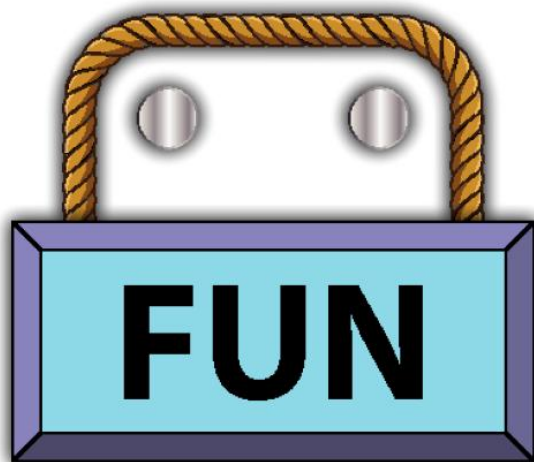
TI su materijali koji su izolatori u svom volumenu – ali na svojoj površini su vodljivi!

I jedan zadatak iz topologije, teorijska fizika vs. matematika

I jedan zadatak iz topologije, teorijska fizika vs. matematika

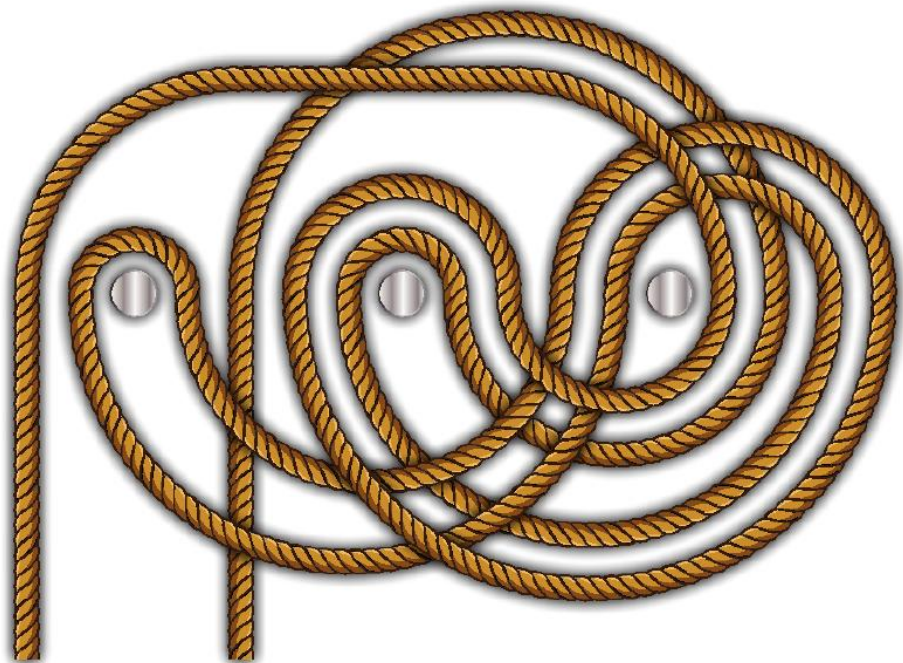
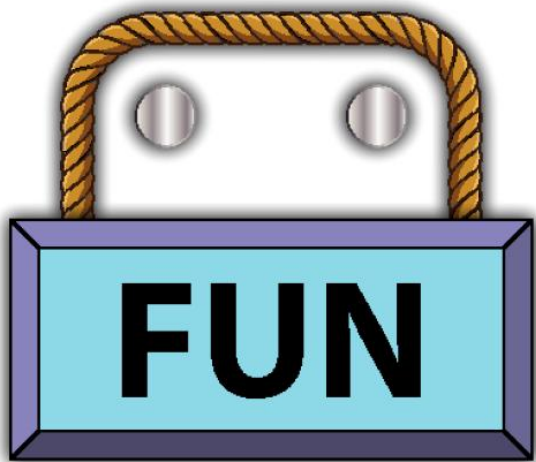
Potrebno je objesiti sliku na zid uz pomoć 2 čavla ali tako da izvlačenjem bilo kojeg od 2 čavla slika padne....

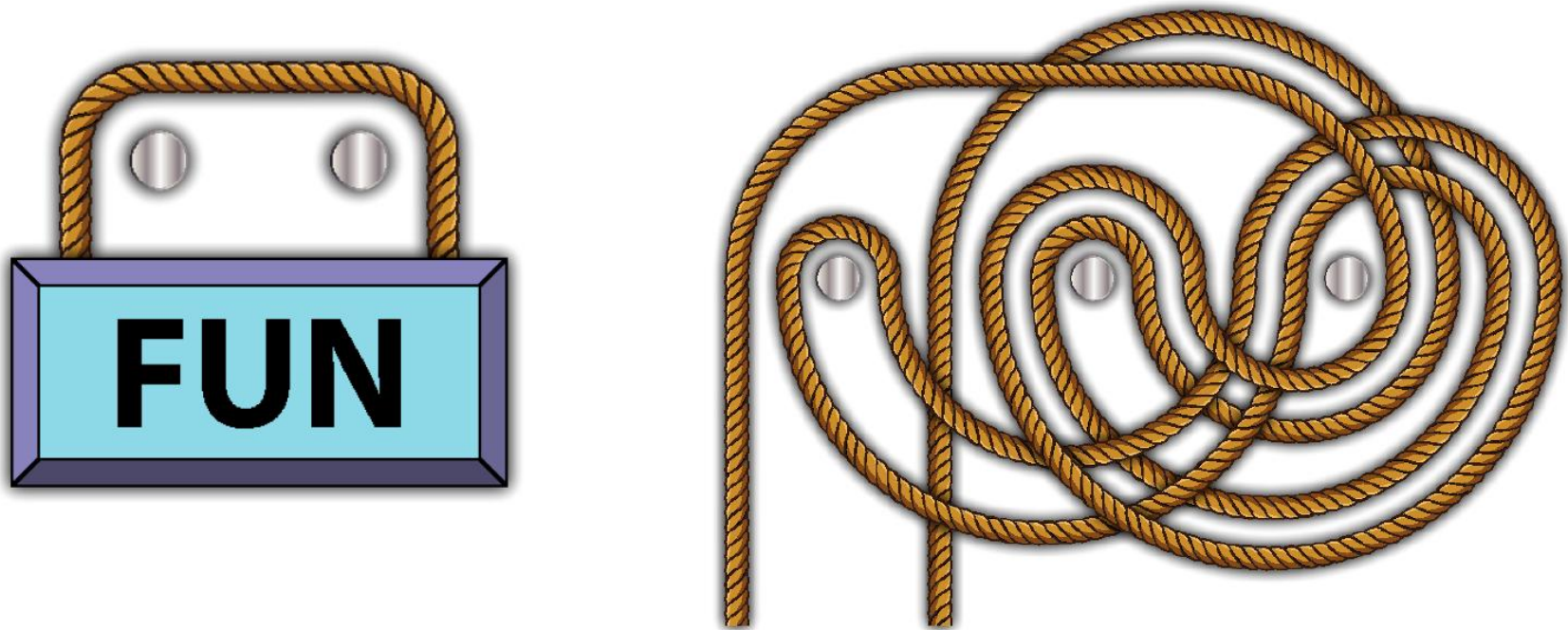
I jedan zadatak iz topologije, teorijska fizika vs. matematika

Potrebno je objesiti sliku na zid uz pomoć 2 čavla ali tako da izvlačenjem bilo kojeg od 2 čavla slika padne....

I jedan zadatak iz topologije, teorijska fizika vs. matematika

Potrebno je objesiti sliku na zid uz pomoć 2 čavla ali tako da izvlačenjem bilo kojeg od 2 čavla slika padne....

....prema doktoratu iz matematike.

HVALA NA PAŽNJI!

PITANJA!

plazicx@gmail.com

NE ŽELIMO ZAUVIJEK OSTATI NA NISKIM TEMPERATURAMA

